

Het lijkt alsof de auteur ingaat op ieder detail uit de bewaarde correspondentie en notulen. Veel aandacht is er voor problemen rond de horeca-exploitatie, verbouwingen, vernieuwingen in het interieur en veranderingen in de omgeving van het pand. De groepsindeling van de biljartcompetitie in 1988 wordt vermeld. Flauwe anekdotes worden opgedist en er wordt uitgebreid over de stadsgeschiedenis.

Zo gedetailleerd als de tekst is, zo kwistig is ook gestrooid met illustraties, hoewel er van het sociëteitsleven zelf nauwelijks foto's zijn. Volgens de auteur was dit typerend voor het besloten karakter van de sociëteit. Ook zijn er nauwelijks foto's van exploitanten en personeel. Wel zijn er een groot aantal portretfoto's van sociëteitsleden, afbeeldingen van het sociëteitsgebouw en omgeving en stadsbeelden van Zaltbommel. Tenslotte zijn er veel krantenadvertenties en -berichten gereproduceerd; zoals een gemeentelijke aankondiging met de vermelding van plekken, — waaronder dus de sociëteit — waar reddingshaken worden opgehangen.

De 'heeren' van Zaltbommel kan beschouwd worden als een egodocument van een vereniging. Door de vele details en uitweidingen is het niet prettig leesbaar. Het boek is eenzijdig, veel relevante zaken komen niet of erg beperkt aan bod.

Mark van Deursen

P. Korenhof, ed., *De Koninklijke Schouwburg (1804-2004). Een kleine Haagse cultuurgeschiedenis* (Zutphen: Walburg pers, 2004, 272 blz., €31,95, ISBN 90 5730 273 X).

Dit prachtige boekwerk is verschenen naar aanleiding van de tweehonderdste verjaardag van de Koninklijke Schouwburg in Den Haag. De auteurs hebben allemaal op een of andere manier een persoonlijke band met de Koninklijke Schouwburg, als directeur, theatermaker, theaterhistoricus of toneelrecensent. Het rijk geïllustreerde boek bestaat uit hoofdstukken die thematisch van aard zijn en in chronologische volgorde aan de lezer worden gepresenteerd. De thema's die in het boek worden behandeld, zijn divers van aard. Allereerst wordt het ontstaan van het koninklijke aspect van de Haagse Schouwburg behandeld, gevolgd door een beschrijving van het Haagse theaterleven en toneellocaties van de Middeleeuwen tot de Franse tijd. Dan worden de Hollandse Schouwburg in de periode 1804-1876 en het Théâtre Français in de periode 1804-1919 beschreven, gevolgd door de periode rond 1900 en de geboorte van de Haagse stijl. In 'Genode en ongenode gasten' (174-206) komen de artiesten uitgebreid aan de orde en in het hoofdstuk daarop wordt het geheim van de Haagse stijl onthuld. In het afsluitende thematische hoofdstuk 'Naar een Dame gooi je niet met tomaten' (222-246) wordt de geschiedenis vanaf de jaren zestig van de twintigste eeuw tot heden behandeld. Tussen de thematische hoofdstukken komen acht kleine hoofdstukken aan bod die handelen over de geschiedenis van het gebouw van de Koninklijke Schouwburg. Het hele boek is goed gedocumenteerd met authentieke foto's, illustraties, plattegronden, een uitgebreid notenapparaat, bibliografie en register.

De Koninklijke Schouwburg heeft net als elk gebouw zijn historie. Hij werd in 1766 gebouwd om te dienen als het elegante stadspaleisje van prinses Caroline van Oranje Nassau, dochter van stadhouder Willem IV, en haar echtgenoot prins Karel van Nassau-Weilburg. Dit project werd echter nooit voltooid omdat prinses Caroline en haar man voortijdig terugkeerden naar hun Duitse landgoederen. Het paleis werd nooit in gebruik genomen, het raakte in verval en viel uiteindelijk toe aan de staat. Het had echter geen duidelijke bestemming, totdat het in 1802 werd verhuurd aan een comité van aanzienlijke burgers, die het lieten ombouwen tot een schouwburg die de residentie waardig was. In 1804 werd de toenmalige Haagse Schouwburg in gebruik genomen.

Twee eeuwen lang is de Koninklijke Schouwburg een van de belangrijkste symbolen van de Haagse cultuur en identiteit geweest, en als 'juweel van het Voorhout' en het mooiste theater van het land fungeerde het als een podium voor tragedies, komedies, opera's en balletten. De zogenaamde 'Haagse stijl' valt niet gemakkelijk uit te leggen, al werd deze stijl door theatermakers, critici en publiek als zodanig heel direct herkend en begrepen. Enerzijds lijkt de term te slaan op een repertoire dat via de societystukken die rond 1910 door Eduard Verkade werden opgevoerd leidde naar de stukken van Christopher Fry en Jean Anouilh waar de Haagse Comedie later in uitblonk. Anderzijds wordt de ingetogen speelstijl bedoeld die de Hagespelers, Het Rotterdamsch-Hofstad Tooneel, Het Residentie-Tooneel en de Haagse Comedie met elkaar verbond. Hoe dan ook, er was sprake van een bijzondere relatie van de Koninklijke Schouwburg met de stad Den Haag zelf.

Een prachtig boekwerk, dat ondanks alle toewijding van de auteurs gekenmerkt wordt door een soms rommelige presentatie, doordat de sterk thematische aard van het boek de chronologie van de hoofdstukken af en toe doorkruist. Wel is *De Koninklijke Schouwburg* een aanrader als relatiegeschenk, niet in de laatste plaats om de prachtige illustraties en anekdotes die het boek bevat. Het boek is een lofzang op de unieke schoonheid en geschiedenis van de Koninklijke Schouwburg te 's-Gravenhage.

Gwendolyn E. van Essen

A. J. Donckers, *God bij het leger in de kolonie. Een geschiedenis van het pastoraat als geestelijke verzorging in Nederlands-Indië, 1807-1950* (Dissertatie Universiteit van Tilburg; Budel: Damon, 2004, 512 blz., €29,90, ISBN 90 5573 532 9).

Hoeveel inmiddels ook geschreven is over de Nederlandse militaire aanwezigheid in Indonesië tijdens de dekolonisatieperiode, de katholieke zielszorg binnen de overzeese krijgsmacht gedurende de jaren 1945-1949 is geheel aan de aandacht van (krijgs)historici ontsnapt. En dat terwijl toch een honderdvijftigtal aalmoezeniers in deze periode de militaire gelederen heeft versterkt en een aantal zelfs het leven heeft gelaten in de strijd. Dat de militaire zielzorgers zo weinig geschiedkundige attentie hebben gekregen is merkwaardig, want de spirituele bijstand die zij verleenden was van groot belang voor de geestelijke weerbaarheid van de militair als individu en daarmee voor het (beter) functioneren van de krijgsmacht in algemene zin. De gepensioneerde docent Duits (!) A. J. Donckers heeft zich ertoe gezet deze lacune in de koloniale historiografie op te vullen. In zijn poging tot reconstructie van de militaire geestelijke verzorging en specifiek de positie van de zielzorgers binnen de armee in de Oost heeft hij zich evenwel niet beperkt tot de dramatische slotfase van het Nederlands koloniaal bewind. Blijkbaar werd de periode te kort en het onderwerp van te geringe substantie geacht om een proefschrift te rechtvaardigen. Aldus heeft Donckers de gehele institutionele opgang van het militaire pastoraat, en specifiek de rol en het functioneren van de betrokken geestelijken vanaf de vroege negentiende eeuw tot aan de soevereiniteitsoverdracht, tot onderwerp van zijn onderzoek gemaakt. Deze keuze heeft er toe geleid dat het zwaartepunt van de studie bij de pre-1945 periode is komen te liggen, wat een onbalans in de opbouw heeft bewerkstelligd. De aanloop naar de eigenlijke kern beslaat driekwart van het boek. Dit laat echter onverlet dat het eindresultaat er zijn mag. Het is een dissertatie volgens het boekje: doorwrocht, zorgvuldig geannoteerd, een uitgebreid register bevattend en ook nog eens voorbeeldig uitgegeven.

Echter... Hoewel het boek een goed inzicht verschaft in de problematische positie van de